

«تحولات قانون سقط جنین استرالیا در آینه روند جهانی با مروری کوتاه بر قوانین ایران و مبانی حقوقی آزادی قانونمند آن»

دکتر سید هادی حسینی*

چکیده: مطالعه تاریخچه و سیر تحولات حقوق جزای کشورهای مختلف نشان می‌دهد که قبلاً سقط جنین در بسیاری از کشورها منجمله استرالیا جرم تلقی و مستوجب مجازات بوده است. از طرفی سقط جنین یک پدیده جهانی اجتناب ناپذیر است و بر اساس آمار جهانی سال ۱۹۹۰ سالانه تعداد آن بین ۳۶ تا ۵۳ میلیون فقره تخمین زده شده که صرفاً حدود یک سوم از این تعداد بطور قانونی و در کلینیک‌های بهداشتی و مجهز انجام شده است.

بر اساس آمار ارایه شده توسط سازمان بهداشت جهانی در سال ۱۹۹۰ شصت و یک هزار فقره مرگ و میر مادران باردار بواسطه سقط جنین ناسالم بوده است. درصد بالایی مرگ و میر مادران باردار به علت سقط جنین غیر بهداشتی بویژه در کشورهای فقیرتر یکی از نگرانی‌هایی بود که در کنفرانس جمعیت و توسعه سال ۱۹۹۴ سازمان ملل متحد در قاهره مورد ارزیابی قرار گرفت. عواقب و مشکلات ناشی از ممنوعیت مطلق سقط جنین باعث شد که کشورهای زیادی با نگرشی واقع‌بینانه سقط جنین قانونمند را در شرایط خاصی اجازه دهند. در مقابل تعدادی از کشورها منجمله ایران هنوز قوانین مربوط به سقط جنین خود را مورد بازنگری واقع‌بینانه قرار نداده و اجتماع آنها از عواقب سوء این قوانین مطلق رنج می‌برند. این مقاله ضمن مروری بر تحول قانونگذاری کشور استرالیا در مورد سقط جنین، بازنگری منطقی و انعطاف‌بخش کشورها را در خصوص این پدیده اجتماعی بررسی نموده و با اشاره مختصر به مبانی فقهی و اجتماعی، لزوم جواز سقط جنین قانونمند در ایران را توجیه و نتیجه‌گیری می‌نماید.

واژه‌های کلیدی: سقط جنین - حقوق - تحلیل - بازنگری - قانون - ایران - استرالیا.

* - استادیار دانشکده حقوق دانشگاه آزاد تهران مرکز:

فهرست مطالب

- ۱- مقدمه
- ۲- توجیهات کلیسا و انجمن های مذهبی در مخالفت مطلق با سقط جنین.
- ۳- تاریخچه قانونی سقط جنین در ایالات مختلف استرالیا.
- ۴- متروک بودن مقررات جزائی سقط جنین در استرالیا.
- ۵- تعدیل محدودیت های قانونی سقط جنین در استرالیا.
- ۶- نگاهی جهانی به واقعیت اجتناب ناپذیر سقط جنین در دنیا.
- ۷- قوانین سقط جنین و رده بندی کشورهای مختلف.
- ۸- آثار ممنوعیت مطلق سقط جنین.
- ۹- روند جهانی گرایش کشورها به سوی آزادی قانونمند سقط جنین.
- ۱۰- راه کارهای اساسی جهت عبور از مطلق گرایی بسوی منطق گرایی واقع بینانه.
 - ۱۰-۱: تنظیم خانواده و آموزش همگانی.
 - ۱۰-۲: امکان سقط جنین قانونمند و بهداشتی.
- ۱۱- مقررات مربوط به سقط جنین در حقوق ایران.
- ۱۲- مبانی آزادی سقط جنین قانونمند.
 - ۱۲-۱: کنترل جمعیت و تامین اجتماعی.
 - ۱۲-۲: دفاع از آزادی های فردی.
 - ۱۲-۳: قواعد و دکترین های اساسی فقه (نفی حرج- لاضرر).

۱- مقدمه

هنوز بر اساس قانون جزائی ۱۹۰۰ سقط جنین در ایالت مرکزی استرالیا (ACT) جرم محسوب می شود و مرتکب آن ممکن است به ۱۰ سال زندان محکوم شود. سقط جنین همچنین در ایالت

تاسمانیا (Tasmania) ممنوع و تحت مقررات و محدودیت های ویژه ای می باشد. این در حالی است که در ایالات دیگر استرالیا سقط جنین براحتی در مراکز خصوصی انجام می شود و مراکز درمانی زیادی آزادانه در رسانه ها و اینترنت امکانات خود را برای سقط جنین تبلیغ می کنند. مع الوصف در همین ایالت ها نیز انجام سقط جنین در بیمارستانهای دولتی تابع تشریفات خاص و یا منوط به تصویب کمیسیونهای پزشکی است. حتی در ایالاتی نیز که سقط جنین جرم محسوب است بر اساس مقررات بهداشتی و درمانی (Health Act) در موارد خاصی که نجات جان مادر ایجاب می نماید با تصویب کمیسیونهای پزشکی سقط جنین انجام پذیر است.

در جایی که مادران متقاضی سقط جنین در یک ایالت با محدودیت ها، موانع و یا تشریفات قانونی مواجه می شوند به نزدیک ترین ایالت همجوار مسافرت نموده و به منظور خود نایل می شوند. مع الوصف در چنین مواردی اعتراض و شکایت آنان و یا تلاش کمیسیونهای بازنگری قوانین در جهت حذف محدودیت های سقط جنین برای پرهیز از مسافرت های باصطلاح تحمیلی و نهایتاً پرهیز از مخارج و زحمات متحمل می باشد.

به علت اجتناب ناپذیر بودن پدیده سقط جنین و عواقب و مشکلات ناشی از ممنوعیت مطلق آن کشورهای زیادی با نگرشی واقع بینانه سقط جنین قانونمند را در شرایط خاصی اجازه داده اند. در مقابل هنوز کشورهایی مانند ایران هیچ گونه بازنگری در قوانین سقط جنین خود بعمل نیاورده و علیرغم تغییر شرایط اجتماعی به قوانین موجود که فی الواقع مربوط به قرن قبل می باشد بسنده نموده اند. این مقاله ضمن مرور تحول قانونگذاری کشور استرالیا در مورد سقط جنین، تغییر موضع و انعطاف منطقی بعضی کشورها را در خصوص این پدیده اجتماعی بررسی نموده و با اشاره مختصر به بعضی مبانی فقهی و اجتماعی، لزوم جواز سقط جنین قانونمند را توجیه و تقویت می نماید.

۲- توجیهات کلیسا و انجمن های مذهبی در مخالفت مطلق با سقط جنین

در تمام کشورهای مرفعی منجمله استرالیا گروه ها و انجمن های مخالف با سقط جنین وجود دارد که افکار تمامی این افراد و انجمن ها تماماً از اعتقادات مذهبی و آرای کلیسا ها نشاءت می گیرد. بطوری که از اعلامیه ها و نوشته های مخالفان سقط جنین استنباط می شود این افراد مخالفت خود را این گونه توجیه می کنند که:

- حق زندگی "Right to Life" از اساسی ترین حقوق انسانهاست و برای همه انسانها باید محترم شمرده شود. این گروه اعتقاد دارند که پروسه زندگی انسان از انعقاد نطفه شروع و با مرگ

طبیعی خاتمه می یابد. لذا نمی توان گفت که جنین چیزی کمتر از یک انسان است. این گروه استدلال می نمایند که حق زندگی بایستی بر ادعا هایی از قبیل حق کنترل انسان نسبت به بدن خود و یا حق انتخاب نحوه زندگی خصوصی (Privacy) و حق انتخاب در داشتن یا نداشتن فرزند ترجیح داده شود. مخالفان سقط جنین همچنین بیان می دارند که اگر فردی اظهار دارد که نوزاد تولد نیافته واقعا انسان نبوده بلکه توده ای سلولی است یا شناخت کاملی از پروسه کودک در حال رشد ندارند و یا به قبیح بودن سقط جنین که فی الواقع نابود کردن ساختار یک انسان می باشد پی نبرده اند.

- مخالفان سقط جنین همچنین استدلال می کنند که مطالعات میدانی انجام شده در ایالات متحده آمریکا، سوئد و انگلستان نشان داده است که بر خلاف عقیده طرفداران سقط جنین، رد شدن تقاضای سقط جنین مادران باردار هرگز موجب خود کشی آنها نشده است هر چند در تئوری این زنان ممکن است تهدید نمایند که در صورت عدم انجام سقط جنین آنها خود را خواهند کشت.

منع سقط جنین در حقوق کامن لای انگلستان و مآلا در کشور استرالیا از اعتقادات مذهبی و رویه کلیساها سرچشمه می گیرد. از قرن چهارم تا قرن ۱۹ میلادی کلیساهای غرب اعتقاد داشتند که از بدو انعقاد به جنین روح دمیده نمی شود بلکه این مقوله مدتها پس از Conception صورت می پذیرد. این عقیده صراحتاً توسط کشیش بزرگ وقت St Augustine به این نحو بیان شد که در یک بدن فرم نیافته روح نمی تواند وجود داشته باشد. این عقیده که در فقه مدون و نوشته های مسیحیت فرموله شد بطور رسمی در سال ۱۱۴۰ میلادی توسط کلیسا ملاک عمل قرار گرفت. در سال ۱۵۹۱ میلادی Pope Gregory XIV نظریه ای ارایه کرد دایر بر این که حلول روح در جنین ۱۱۶ روز یا حدود ۱۷ هفته پس از انعقاد حلول خواهد کرد.^۱ وی بر اساس این نظریه خود صراحتاً فتوا داد که در هفته های اول حاملگی سقط جنین موضوعی است که به تصمیم مادران بستگی دارد و جرم تلقی نمی شود. این نظریه به همان شکل در قوانین انگلستان انعکاس یافت. نکته قابل توجه این که در اولین قانون مصوب انگلستان سقط جنین حتی بعد از حلول روح هم جنحه (Misdemeanour) تلقی می شد و نه جرم (Crime).

در قرن نوزدهم دگرگونی وسیعی در فقه مسیحیت و مآلا حقوق کامن لای انگلستان در مورد سقط جنین رخ داد. این دگرگونی با نظریه Lord Ellen borough در سال ۱۸۰۳ شروع شد که وی بطور مطلق سقط جنین را در انگلستان جرم اعلام و فلسفه این قانون را حمایت از مادران باردار از خطرات

^۱ - Pope Gregory XIV (animation) as occurring 116 days (about 17 weeks) after conception.

ناشی از سقط جنین بیان داشت. مدت ها بعد ممنوعیت مطلق سقط جنین در انگلستان پشتوانه فقهی و مذهبی نیز پیدا نمود. در سال ۱۸۶۹ Pope Pius IX تفکیک بین جنین دارای روح و بدون روح را منتفی دانسته و سقط جنین در مراحل اولیه را نیز ممنوع اعلام نمود. این مقوله باعث شد که سقط جنین در انگلستان بطور غیر قانونی و مخفیانه انجام شود بطوریکه بجهت رواج مخفیانه سقط جنین موجب بروز ضرب المثلی گردید مبنی بر اینکه:

Come in Spinner and Ride on Stranger

(به این معنی که بر گردونه وارد شو و از غریبه ها سواری بگیر. کنایه از اینکه اگر در محیط خلوت

خلافی را انجام دهی کسی متعرض نمی شود.)

تحلیل گران انگلیسی طرفدار آزادی سقط جنین اعلام کردند که در طی کمتر از ۲۰۰ سال یعنی از تاریخ ممنوعیت سقط جنین تا دهه ۱۹۷۰ تعداد زیادی از زنان به علت انجام سقط جنین مخفیانه و نا سالم جان باختند.

۳- تاریخچه قانونی سقط جنین در ایالات مختلف استرالیا

با وجودی که استرالیا در حال حاضر دارای رویه قضائی نسبتاً مستقلی است ولی با توجه به اینکه بیش از دو و نیم قرن از کشف سرزمین استرالیا توسط کاپیتان کوک انگلیسی و ایجاد تمدن مدرن انگلیسی در این کشور نمی گذرد همانند آمریکا سیستم حقوقی این کشور اساساً بر سیستم حقوقی کامن لای انگلستان مبتنی است، لذا ریشه مقررات حاکم بر سقط جنین این کشور را باید در قوانین جاریه انگلستان رد یابی نمود.

سقط جنین در حقوق کامن لای انگلستان تا اوایل قرن نوزدهم قانونی بود. در قرن نوزدهم دگرگونی وسیعی در فتوای کلیسا و فقه مسیحیت در مورد سقط جنین رخ داد که سیستم حقوقی کشور انگلستان را نیز متحول ساخت. در سال ۱۸۰۳ حقوقدان مذهبی انگلستان Lord Ellen rough سقط جنین را جرم اعلام کرد. کشور استرالیا نیز که از نظر سیستم حقوقی از انگلستان پیروی می کرد از این سنت پیروی و در همان سال ممنوعیت سقط جنین را در قانون جزایی خود منعکس ساخت. با وجودی که هنوز تقریباً در تمام ایالات استرالیا بر اساس قانون جزایی سقط جنین فی نفسه جرم محسوب است با این وجود ایالات مختلف این کشور بعداً اصلاحاتی نسبت به این قانون صورت دادند که بر اساس این اصلاحات در بعضی ایالات مانند ایالت های غربی و جنوبی استرالیا با رعایت چهار چوبهای خاصی سقط جنین براهتی انجام می شود. این اصلاحات در بعضی ایالات مانند ایالت

تاسمانیا و مرکزی نه تنها بسیار کم رنگ تر صورت گرفته بلکه بعضا به فید و بند های قانونی سقط جنین افزوده است. در ایالت مرکزی استرالیا اساسا سقط جنین جرمی تلقی می شود که تا ۱۰ سال حبس برای متهمان آن در نظر گرفته شده است. در ۲۳ نوامبر ۱۹۹۸ مقرراتی به قانون بهداشت^۱ این ایالت اضافه شد که به تعبیر مخالفان این قانون برای سقط جنین حتی در موارد ضروری پزشکی محدودیت بیشتر ایجاد کرد.^۲

وصف مجرمانه بودن سقط جنین و ممنوع بودن آن در کشور استرالیا به مبانی سه گانه ذیل مبتنی است:

الف: قوانین مدون جزایی این کشور که سقط جنین را بطور صریح جرم اعلام کرده است.

ب: قوانینی که نابود کردن فرزندان را جرم می شناسد.

ج: مقررات مربوط به قتل نفس.

براساس قانون جزایی استرالیا در ارتباط با جرم سقط جنین افراد ذیل ممکن است تحت تعقیب

قرار گیرند:

الف: زن باردار؛

ب: فردی که عمل پزشکی سقط جنین را انجام می دهد،

ج: کسانی که در امر سقط جنین معاونت داشته اند.

قوانین جزایی ایالات مختلف استرالیا به صورت مطلق سقط جنین را غیر قانونی اعلام کرده است بدون این که شرایط تحقق وصف غیر قانونی بودن عمل را تشریح و تحلیل کند. به عنوان مثال بخش ۱۹۹ تا ۲۰۱ قانون جزای ایالت استرالیای غربی، (West Australia) مقرر می دارد که هر گونه اقدام غیر قانونی که به سقط جنینی منتهی شود جرم محسوب است. این قانون مجازات حبس ابد را برای از بین بردن جنین کاملی که در حال تولد می باشد در نظر گرفته است.

^۲ Health Regulation (Maternal Health Information) Act 1998, aka Osborn Act.

^۱ بر اساس قانون بهداشت این ایالت اگر بارداری جان مادر را با خطر مواجه کند سقط جنین تجویز شده است. اصلاحیه قانون ۱۹۹۸ ایالت مرکزی در این موارد ارایه عکس جنین و نگهداری آن در پرونده پزشکی را لازم دانست که همین امر توسط طرفداران آزادی سقط جنین تحمیل محدودیت بیشتر در امر سقط جنین تلقی شده و بشدت مورد انتقاد آنها واقع شد.

^۲ با این وجود در ایالت شمالی استرالیا (Northern Territory) سقط جنین برای مادر جنین سقط شده جرم محسوب نمی شود.

بخش ۲۹۰ قانون جزایی WA مقرر می‌دارد:

«هنگامی که یک زن باردار در وضعیتی است که بزودی نوزاد خود را متولد خواهد آورد هرگونه اقدام جهت ممانعت از متولد شدن نوزاد بصورت زنده جرم محسوب و مستوجب حبس ابد خواهد بود.»

براساس رویه قضایی مقرر شده توسط قاضی موری (J. Murray) در پرونده *Martin v. The Queen* بخش ۲۹۰ قانون جزایی WA هنگامی اعمال می‌شود که جنین بیش از ۲۴ هفته سن داشته باشد.

با این وجود بخش ۲۵۹ قانون جزایی WA انجام عمل جراحی و سقط جنین را در موردی که حاملگی خارج از رحم بوده و عدم سقط آن جان مادر را در معرض مخاطره قرار دهد اجازه داده است. در این ایالت هیچ گونه قاعده قضایی که عبارت «به نحو غیر قانونی»؛ مندرج در متن قانون جزایی را تحلیل و یا تفسیر نماید وجود ندارد.

۴- متروک بودن مقررات جزایی سقط جنین در استرالیا

وجود فرهنگ غربی در کشور استرالیا به عنوان یکی از کشور های مدرن و پیشرفته باعث شده است که قانون جزایی این کشور با اختلافاتی در ایالات مختلف در شکل تئوریک و غیر قابل استفاده باقی بماند و علیرغم وجود این قانون و وجود بعض محدودیت ها در بعض ایالات، سقط جنین به راحتی انجام پذیرد. در این کشور سقط جنین به راحتی در مراکز خصوصی انجام می‌شود و مراکز درمانی زیادی آزادانه در رسانه ها و اینترنت امکانات خود را برای سقط جنین تبلیغ می‌کنند. در گزارشاتی که توسط طرفداران سقط جنین در سراسر استرالیا تهیه و توزیع می‌شود این جمله صراحتاً به چشم می‌خورد که: *قانون جزای استرالیا در خصوص جرم دانستن سقط جنین مربوط به قرن قبل است و این قانون هیچ جانی در استرالیای مدرن ندارد.*

مقوله متروک ماندن قانون در ارتباط با قانون ممنوعیت فحشاء و دایر کردن خانه های مرتبط با اعمال مستهجن در ایالت نیو ساوت ویلز (NSW) استرالیا نیز حاکم است. زیرا در این ایالت با وجود منع قانونی، مراکز بی شماری به امور مرتبط با فحشاء مشغول بوده و فعالیت های خود را بطور گسترده

و حتی در روزنامه های محلی و مناطق مختلف شهر تبلیغ می کنند بدون اینکه تحت تعقیب قانونی قرار گیرند.^۵

نادر بودن تعقیبات قانونی:

بعنوان مثال در ایالت WA با وجود جرم بودن صریح سقط جنین ظرف ۳۰ سال گذشته فقط در یک مورد دو پزشک بواسطه انجام غیر قانونی سقط جنین تحت تعقیب قرار گرفته اند.^۶ نهایتا به علت بازتاب این پروسه قضایی و به واسطه فعالیت گسترده پزشکان و کادر پرستاری بیمارستانها^۷ جهت

^۵ دلیل این امر جو فرهنگی حاکم بر جامعه استرالیا و همچنین وجود قانون مصوب در بعض ایالات مانند ایالت مرکزی (ACT) است (Prostitute Act) که فروش سکس و فحشاء را با رعایت چهارچوب های خاص بهداشتی و مالیاتی مجاز شمرده است لذا بواسطه همگونی در فرهنگ غالب بین ایالات مختلف قانون جزایی مربوط به فحشاء در ایالت NSW متروک و بلا استفاده رها شده است. به همین دلیل مخالفان این قانون با ارایه این استدلال که وجود این ممنوعیت های قانونی صرفا در عمل این کار برد را دارد که بعض پلیس های متحرف با طرح ممنوعیت قانونی از دایر کنندگان این مراکز سوء استفاده های نامشروع و مالی کنند وجود این قوانین متروک را مورد انتقاد قرار داده اند.

^۶ جریان از این قرار بود که در جریان یک عمل جراحی که بدون اشکال انجام شد در نوامبر ۱۹۹۶ یک فقره جنین سقط شد... مشاور تیم پزشکی بدون اطلاع جراحان براحته به مادر جنین پیشنهاد کردند که وی می تواند بدن جنین سقط شده را به منزل ببرد. مادر نیز جنین را بمنزل برده و در یخچال گذاشت. پسر وی پس از مراجعت به منزل و باز کردن درب یخچال از مادر ستوال کرد که چیزی که در یخچال است چیست؟ مادر جواب داد که آن جسد یک طفل مرده است که او می خواهد دفن کند. متاسفانه این پسر بدون اطلاع مادرش در مدرسه موضوع را با تمام همکلاسی هایش در میان گذاشت. یکی از معلمان مدرسه که احتمالا بواسطه احساسات مذهبی مخالف امر سقط جنین بوده است مراتب را به پلیس گزارش داد. پلیس نیز پس از انجام بازرسیهای مفصل از مادر و تیم جراحی و بررسی امکان تعقیب مادر و مشاور عمل جراحی نهایتا ۱۸ ماه بعد از اتفاق سقط جنین فقط دکتر جراح و پزشک مشول بیهوشی را از طریق دادگاه جزایی تحت تعقیب قرار داد. آقای John McKechine QC معاون دادستان وقت ایالت WA نیز با ارایه این تفسیر که قانون جزایی وقت فقط در مواقعی که نجات جان مادر از خطر مرگ ایجاب نماید سقط جنین جایز است تعقیب متهمان پرونده را مورد حمایت قرار داد.

^۷ در تبلیغات و جنجال ایجاد شده در خصوص پرونده مورد نظر، آقای Peter Foss دادستان کل ایالت WA ابراز داشت که قصد دارد وضعیت قانون جزایی و ممنوعیت سقط جنین را به همان وضعیتی که از بیست سال قبل داشته است نگه دارد. دادستان کل همچنین در آن برهه خاص در امور بیمارستانها مداخله نموده و لیستهای انتظار مادران متقاضی سقط جنین را کنسل نمود. وی بواسطه این اقدامات شدیدا مورد انتقاد قرار گرفت. در پی آن فدراسیون پرستاری استرالیا به تمام پرستاران سفارش نمود تا روش شدن وضعیت قانونی، از دخالت در هر امر مرتبط با سقط جنین پرهیز نمایند. این قضیه باعث کنسل شدن چند عمل جراحی مربوط به سقط جنین شده و سرو صدای فراوانی در جامعه بوجود آورد. نهایتا دولت استرالیا از طریق مقامات مشول خود به پزشکان این مصونیت و اطمینان را اعطا نمود که در مقابل اعمال جراحی مربوط به سقط جنین هیچ گونه تعقیب جزایی علیه آنان اعمال نخواهد شد. با این وجود رییس اتحادیه پزشکان ایالت WA آقای دکتر Scott—

تحصیل مصونیت از هر گونه تعقیب جزایی و همچنین بواسطه فعالیت گسترده طرفداران آزادی سقط جنین نه تنها متهمان مجازات نشدند بلکه اصلاحاتی در قانون مصوب این ایالت صورت گرفت که به تعبیر مفسران آن قانون، آزادانه ترین روش را برای انجام سقط جنین ارائه داده است به گونه ای که از این اصلاحات به عنوان ایجاد یک تحول جدید در امر سقط جنین در کشور استرالیا یاد می شود.^۸

۵- تعدیل محدودیت های قانونی سقط جنین در استرالیا

با وجودی که عملاً تعقیب جزایی مرتکبان سقط جنین در کشور استرالیا همان گونه که در قبل اشاره شد بسیار نادر اتفاق می افتد و اعمال بسیار نادر قانون جزایی در خصوص سقط جنین در عمل آن را متروک نموده است، با گذشت زمان و تصویب قوانین جدید و یا اصلاح قوانین موجود در عمل از محدودیت های قانونی سقط جنین بصورت رسمی کاسته می شود. بطور مثال متعاقب تعقیب قضائی دو پزشک در ایالت WA به جرم دخالت در سقط جنین به شرحی که اشاره شد و پیروی فعالیت های صنفی اتحادیه پزشکان و پرستاران لایحه ای در قالب الحاق موادی به قانون بهداشت (Health Act) به پارلمان WA تقدیم و در ۱۹ مارچ ۱۹۹۸ تصویب شد که راه را جهت انجام سهل تر سقط جنین هموار کرد. براساس این قانون وصف جزایی مندرج در بخش های ۱۹۹ تا ۲۰۱ قانون جزائی WA در مورد سقط جنین حذف ولی بخش ۲۵۹ آن قانون^۹ بدون تغییر باقی ماند. براساس این قانون جدید، پزشکان متخصص بدون منع قانونی می توانند بطور موجه سقط جنین را انجام دهند ولی چنانچه عمل سقط جنین توسط فرد غیر متخصص انجام پذیرد آن فرد تا ۵۰۰۰۰ دلار جریمه یا ۲ سال زندانی خواهد شد. قانون جدید WA در موارد زیر صریح سقط جنین را اجازه داده است:

«در جایی که خانم باردار بعد از انجام مشاوره با علم و اطلاع اعلام کند که در صورت عدم انجام

سقط جنین:

Blackwell → ضمن ابراز رضایت از تامین اعطای شده به پزشکان از طرف دولت تاکید نمود وقت آن است که در قوانین ماموری مربوط به سقط جنین در این ایالت تغییرات اساسی صورت گیرد.

^۸ اولین جلسه دادگاه برای رسیدگی به اتهام های دو نفر پزشک به نامهای Victor Chan و Ho Peng Lee در ارتباط با سقط جنین در تاریخ ۳۰ ج. لای ۱۹۹۸ در دادگاه مرکزی شهر Perth تشکیل شد. با این وجود در نوامبر ۱۹۹۸ یعنی چند ماه بعد از تصویب قانون جدید و الحاق موادی به قانون بهداشت ایالت WA دادستانی کل شکایت خود را علیه این دو پزشک پس گرفت و لذا پرونده بدون صدور رای مختومه شد.

^۹ بر اساس این بخش از قانون جزاء، ممانعت از تولد سالم نوزادی که در شرف متولد شدن است جرم محسوب و برای مرتکب آن حبس ابد در نظر گرفته شده است.

الف: شخصا و از نظر خانوادگی و اجتماعی رنج خواهد برد و عواقب اقتصادی داشتن فرزند برایش ناگوار است.

ب: سلامت روح و روان او در خطر جدی قرار خواهد گرفت.

ج: دو نفر پزشک متخصص و مورد تایید گواهی کنند که ادامه بارداری برای سلامت جسمی، روحی و روانی مادر و یا جنین خطرناک است.^{۱۰}

و همچنین به شرط اعلام رضایت عالمانه مادر، حتی سقط جنینی که بیش از ۲۰ هفته از سن آن می گذرد را اجازه داده است.

در نهایت بر اساس این الحاقیه جدید به قانون بهداشت ایالت WA دو امر قابل توجه دیگر مقرر گردیده است:

الف: چنانچه دختر زیر ۱۶ سال تقاضای سقط جنین نماید مراتب بایستی به والدین وی اطلاع داده شود.

ب: اجرای سقط جنین برای متخصصان پزشکی الزامی نیست لذا پزشکان و پرستاران می توانند از دخالت در پروسه سقط جنین امتناع کنند.^{۱۱}

۶- نگاهی جهانی به سقط جنین

بر اساس گزارش Henshaw^{۱۰} در سال ۱۹۹۰ با تصریح به این واقعیت که بیشتر سقط جنین ها به علت غیر قانونی بودن گزارش نمی شوند آمار جهانی سقط جنین سالانه بین ۳۶ تا ۵۳ میلیون فقره تخمین زده شد. بر اساس گزارش مورخ ۱۹۹۳ World Bank تقریباً یک سوم از کل سقط جنین ها به طور قانونی و در محیط های بهداشتی و مجهز اتفاق می افتد.

در میان کشور هایی که آمار نسبتاً دقیقی از سقط جنین خود ارائه داده اند میانگین این پدیده در چین، کشورهای اروپای شرقی، سنگاپور و ایالات متحده آمریکا نسبت به دیگر کشور ها بالاتر است. در ایالت استرالیای جنوبی (SA) که آمار دقیق تری نسبت به دیگر ایالت های این کشور ارائه نموده است ۱۷٪ تا ۱۹٪ زنان باردار در سال ۱۹۹۴ جنین خود را سقط کرده اند.^{۱۱}

^{۱۰}- Henshaw, S.K. (1990) Induced Abortion: A World Review, Family Planning Perspectives 22(3) p. 114.

^{۱۱}- Madden, R. Australian Teenagers and Pregnancy. 1 (1994) Journal of the Australian Population Association, pp 31-40.

۷- قوانین سقط جنین و رده بندی کشورهای مختلف

کشورهای جهان را از نظر وضعیت قانون سقط جنین به سه دسته ذیل تقسیم می‌شوند:
الف: کشورهایی که ۴۰٪ جمعیت جهان را به خود اختصاص داده و در این کشورها به صرف تقاضای زن باردار سقط جنین براحتمی صورت می‌پذیرد. اتریش، کانادا، فرانسه، نروژ، هلند، سنگاپور، سوئد و ویتنام از جمله این کشورها هستند.

ب: کشورهایی که ۲۵٪ جمعیت جهان را بخود اختصاص داده‌اند و در این کشورها سقط جنین صرفاً در صورتی انجام می‌شود که جان زن در خطر باشد. کشور استرالیا از جمله این کشورهاست.

ج: کشورهایی که ۳۵٪ مابقی جمعیت جهان را به خود اختصاص داده و در این کشورها سقط جنین ممنوع و تحت محدودیت‌های شدید قانونی است. کشور ایران از جمله این کشورهاست.

۸- آثار ممنوعیت مطلق سقط جنین

بر اساس آمار ارایه شده توسط سازمان جهانی بهداشت در سال ۱۹۹۰ شصت و یک هزار (۶۱۰۰۰) فقره مرگ و میر مادران باردار دلیل سقط جنین ناسالم بوده است. بر اساس آمار ارایه شده توسط سازمان بهداشت جهانی^{۱۲} در سال ۱۹۹۷ تقریباً ۱۳٪ کل مرگ و میر مادران باردار بواسطه انجام سقط جنین غیر بهداشتی بوده است. بر اساس آمار ارایه شده توسط همین سازمان، حتی در کشورهایی که مرگ و میر مادران باردار بواسطه فقر مالی و ابتدایی بودن امکانات زایمان آمار بالائی را نشان می‌دهد بازهم در بین سالهای ۱۹۹۵ تا ۱۹۹۷ مرگ و میر مادران باردار بواسطه سقط جنین‌های پنهانی و غیر بهداشتی درصد بالائی از کل مرگ و میر مادران باردار را به خود اختصاص داده است. کنفرانس سال ۱۹۹۴ سازمان ملل متحد در قاهره در خصوص جمعیت و توسعه نیز از سقط جنین ناسالم و غیر بهداشتی به عنوان اصلی‌ترین عامل در مرگ و میر مادران یاد کرد.

مطالعات آماری جهانی نشان می‌دهد که چنانچه امکان قانونی شدن سقط جنین و در نهایت وجود پزشکان متخصص و امکانات مجهز بیمارستانی فراهم شود می‌توان گفت که آمار مرگ و میر ناشی از سقط جنین به یک فقره مرگ و میر در هر ۱۰۰۰۰۰ (صد هزار) فقره سقط جنین کاهش می‌یابد.^{۱۳} یعنی اگر بر اساس آمار سال ۱۹۹۰ تعداد سقط جنین را در کل کشورها ۵۰ میلیون فقره در نظر

^{۱۲}- World Health Organization (WHO).

^{۱۳}- Henshaw, S.K. (1997) Abortion Laws and Practice World-Wide. Choices: Sexual Health and Family Planning in Europe (IPPF) 26(1) pp. 1-6.

بگیریم بر اساس پیش بینی سازمان بهداشت جهانی در سال ۱۹۹۵ در صورت امکان دسترسی قانونی به سقط جنین بهداشتی و قانونمند تعداد مرگ و میر سالانه حدود ۶۰۰ هزار فقره ای ناشی از سقط جنین غیر بهداشتی به ۵۰۰ فقره مرگ و میر تقلیل خواهد یافت.

در ایران نیز آمار زنان مستضعفی که جهت پرهیز از بارداری ناخواسته و یا پرهیز از داشتن فرزندان زیادتر برای سقط جنین به دام سوداگران و دلالان غیر متخصص افتاده و با وجود پرداخت مبالغ کلان در نهایت به علت سقط جنین پنهانی توسط فرد غیر متخصص و استفاده از لوازم و تجهیزات نامناسب و غیر بهداشتی جان می‌بازند اندک نیست. شایسته است تا حد امکان آماری ولو تقریبی از این حوادث در ایران ارایه شود تا راه برای بازنگری قوانین و تغییر سیاست کلی در جهت قانونمند کردن سقط جنین (قبل از دمیده شدن روح در آن) هموار شود.

افزایش کودکان بی سرپرست و کودکان پس از طلاق و مشکلات عدیده فردی و اجتماعی نیز از آثار دیگر ممنوعیت مطلق سقط جنین است.

۹- روند جهانی گرایش کشورها به سوی آزادی قانونمند سقط جنین

با گذشت زمان و بویژه از دهه ۱۹۵۰ مطالعه واقع بینانه از غیر قابل اجتناب بودن پدیده سقط جنین و عواقب و تبعات ناگوار ممنوعیت مطلق و بی قید و شرط آن، کشورهای زیادی را بر آن داشته تا با ایجاد تحول بنیادی در قوانین ماهوی خود از محدودیت های شدید دست برداشته و شرایط قانونمند و سهل تری را برای سقط جنین جایگزین کنند.^{۱۴} از سال ۱۹۸۵ کشورهای تایوان، چکسلواکی، یونان، کانادا، مالزی، مغولستان، بلژیک، رومانی، آلبانی، بنسوانا، مجارستان، لهستان و آفریقای جنوبی تحول فوق را در مورد سقط جنین در قوانین خود ایجاد کرده اند.^{۱۵}

کشور رومانی در سال ۱۹۶۶ بواسطه در پیش گرفتن سیاست افزایش جمعیت، سقط جنین و ارایه لوازم جلوگیری از بارداری را ممنوع ساخت. این سیاست فقط در سالهای نخستین موجب افزایش چشم گیر زاد و ولد شد و در سالهای بعد وضع به روال قبل برگشت ولی آمار مرگ و میر ناشی از سقط جنین پنهانی و غیر بهداشتی بشدت بالا رفت بطوری که در سال ۱۹۸۹ نسبت این نوع مرگ و میر به ۱۰ برابر نسبت آن در دیگر کشورهای اروپایی افزایش یافت. در نهایت در سال ۱۹۹۰

^{۱۴} - Cook, R.J. *Abortion Law and Policies: Challenges and Opportunities*, Supplement to *International Journal of Genealogy & Obstetric* (1989) 3 : pp 61-87.

^{۱۵} - Henshaw, S.K. (1997) note 13 *supra*.

دولت جدید رومانی سقط جنین آزاد را قانونمند نمود و به همین دلیل آمار مرگ و میر ناشی از سقط جنین در این کشور بشدت کاهش یافت.^{۱۶}

۱۰- راه کارهای اساسی جهت عبور از مطلق گرایی به سوی منطق گرایی واقع

بینانه

۱-۱۰: تنظیم خانواده و آموزش همگانی

مطالعات بین المللی نشان داده است که آمار متقاضیان سقط جنین در کشورهایی که برنامه های فعال و منظم تنظیم خانواده داشته و توزیع وسایل و ابزارهای متنوع و پیشرفته جلوگیری از بارداری را تسهیل نموده اند از کشورهای مشابه که فاقد این برنامه هستند بسیار پایین تر است.^{۱۷} همین دلیل ایجاب می نماید دولت هایی که روند تعدیل روش مطلق گرایی خود در زمینه سقط جنین را پیش گرفته اند با تصویب مقررات ویژه و با اختصاص بودجه های کافی از طریق سازمانهای ذیربط فعالیت خود را در زمینه ارایه فعال تنظیم خانواده بنحو موثر افزایش دهند.

برای پرهیز از بارداری های ناخواسته و عواقب تکان دهنده و زیانبار آن ، زنان بایستی به وسایل و ابزار بهداشتی و موثر جلوگیری (Contraceptive) دسترسی داشته باشند.

مطالعات آماری همچنین نشان می دهد که در سال ۱۹۹۰ آمار نسبی سقط جنین در کشورهای نیوزلند، کانادا و انگلستان نسبت به استرالیا پائین تر بوده است.^{۱۸} به همین دلیل کشور استرالیا در سالهای اخیر برنامه های خود را در ارایه وسایل جلوگیری از بارداری ناخواسته (Contraception) فعال تر نموده بطوریکه بعضی از این وسایل در دانشگاهها بصورت مجانی بین دانشجویان و حتی بین همگان توزیع، و در محل های عمومی در ماشین های اتوماتیک و سکه ای براحی در دسترس عموم قرار می گیرد. وسائل ارتباط جمعی این کشور نیز بشدت استفاده از این ابزار ها را به مردم توصیه می نمایند.

¹⁶-World Bank (1993) World Development Report 1993: Investing in Health. Oxford: Oxford University Press for the World Bank.

¹⁷-Henshaw, S.K. (1997), note 13 *supra*.

¹⁸ -Henshaw, S.K. (1990), note 10 *supra*.

طبق مطالعاتی که در زمینه سقط جنین در استرالیا انجام شده است دسترسی آسان خانم‌ها به سقط جنین بهداشتی به این نتیجه منتهی نشده است که زنها در ارتباطات جنسی خود به استفاده از لوازم جلوگیری کمتر اهمیت داده و سقط جنین را برای ازاله جنین ناخواسته خود ترجیح دهند.^{۱۹}

۲-۱۰: امکان سقط جنین قانونمند و بهداشتی

وسایل جلوگیری از بارداری ۱۰٪ موثر نمی باشند و با وجود تمام احتیاط‌های لازم ممکن است بارداری ناخواسته پیش آید. برخی زنها بواسطه وضعیت جسمانی خود قادر به استفاده از قرص‌های ضد بارداری و یا استفاده از روش Sterilization نمی باشند. بدن بعضی زنها به علت وضعیت موقت هورمونی و یا استفاده همزمان از آنتی بیوتیکها قادر به جذب قرص‌های ضد بارداری مصرف شده نیستند. گاهی از اوقات با وجود تصمیم جدی زن در استفاده از ابزارهای Contraceptive به علت در دسترس نبودن این وسایل یا مخالفت شوهر با استفاده زن از امکانات Contraceptive، ممکن است بارداری ناخواسته پیش آید. بارداری ناخواسته همچنین می تواند نتیجه تاسف بار تجاوز به عنف، فریب و یا سوء استفاده‌های جنسی باشد.

نهایتاً لازم است به این نکته اشاره شود که جهت پرهیز از عواقب ناگوار و بعضاً وحشتناک تولد فرزندان ناخواسته و پرهیز از عواقب سوء عدم کنترل جمعیت، تحت شرایط قانونی امکانات سقط جنین بهداشتی برای زنان فراهم گردد. تمهید سقط قانونی جنین قبل از اینکه روح به آن حلول نموده باشد امری لازم و ضروری است که ضرورت آن به هیچ وجه با مفهوم آیات شریفه قرآن کریم، قواعد فقه گرانقدر شیعه، عقل و انصاف در تعارض نمی باشد.

۱۱- مقررات مربوط به سقط جنین در حقوق ایران

در حقوق ایران اعم از قبل و بعد از انقلاب اسلامی مقررات جزایی ایدای عمدی و وارد نمودن لطمه به جنین از جرایم مهم (جنایت) محسوب و مرتکب این جرم با قاطعیت مستحق مجازات شناخته شده است. در باب سوم از قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴، برای سقط جنین ناشی از ضرب و جرح عمدی سه تا دو سال حبس مقرر گردیده است فارق از این که در جنین روح دمیده شده یا نشده باشد.

¹⁹ - Siedlecky, S., *Current Usage of and Attitudes towards Contraception in Australia*, Family Planning Association of NSW 6(1): pp. 7-16.

ماده ۱۸۰ این قانون مقرر می دارد:

«هر کس بواسطه ضرب و هر نوع اذیتی موجب سقط حمل زنی گردد به حبس جنایی درجه یک از سه تا ده سال محکوم خواهد شد.^{۲۰}»

همچنین به موجب ماده ۱۸۱ این قانون:

«هر کس بواسطه دادن ادویه یا وسایل دیگری موجب سقط حمل زنی گردد جزای او از یک تا سه سال حبس جنحه ای است و اگر زن حامله را دلالت به استعمال وسایل مذکوره نماید جزای او از سه تا شش ماه حبس جنحه ای خواهد بود.^{۲۱}»

وفقی ماده ۱۸۲ همان قانون:

«زنی که عالماً بدون اجازه طبیب راضی به خوردن ادویه یا ماکولات یا مشروبات یا استعمال وسایل مذکوره شده یا تمکین از استعمال آن وسایل کرده و با این واسطه حمل خود را ساقط کرده باشد مجازات او از یک تا سه سال حبس جنحه ای است و اگر این اقدام زن در نتیجه امر شوهر خود باشد زن از مجازات معاف و شوهر به مجازات مذکور محکوم خواهد شد.

بر طبق ماده ۱۸۳ قانون فوق:

«طبیب یا قابله یا جراح یا دوا فروش به اشخاصی که به عنوان طبابت یا قابلگی یا جراحی و یا دوا فروشی وسایل سقط حمل را فراهم آورند از سه تا ده سال حبس جنائی درجه یک محکوم خواهند شد مگر این که ثابت شود که این اقدام طبیب یا قابله یا جراح برای حفظ حیات مادر می باشد. بعد از انقلاب اسلامی و تغییر نسبی قوانین در راستای انطباق با فقه شیعه، کلیات مقررات قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴ مربوط به سقط جنین حفظ، ولی میزان مجازات حبس مربوط به سقط

۲۰- ماده ۶۲۲ قانون مجازات اسلامی مقرر می دارد: هر کس عالماً عامداً به واسطه جرح یا اذیت و آزار زن حامله، موجب سقط جنین وی شود علاوه بر پرداخت دیه یا قصاص حسب مورد به حبس از یک تا سه سال محکوم خواهد شد.

۲۱- بر اساس ماده ۶۲۳ قانون مجازات اسلامی: هر کس به واسطه دادن ادویه یا وسایل دیگری موجب سقط جنین زن گردد به شش ماه تا یک سال حبس محکوم می شود و اگر عالماً عامداً زن حامله را دلالت به استعمال ادویه یا وسایل دیگری نماید که جنین وی سقط گردد به حبس از سه تا شش ماه محکوم خواهد شد مگر اینکه ثابت شود این اقدام برای حفظ حیات مادر می باشد و در هر مورد حکم به پرداخت دیه مطابق مقررات مربوطه داده خواهد شد.»

جنین اعم از سقط جنین ناشی از ضرب و جرح و جنایت و یا سقط جنین برنامه ریزی شده مبتنی بر رضایت مادر تقلیل یافت. قانون مجازات اسلامی در خصوص تعیین مجازات حبس برای زنی که مبادرت به سقط جنین خود نموده سکوت کرده است. با استناد به مفهوم کلی این قانون و در صورت شاکی بودن پدر، آن هم با تفسیر بسیار موسع می توان اقدام مادری را که مبادرت به سقط جنین خود نموده در شرایط خاصی جرم تلقی نمود، ولی این سکوت و مضافاً تصریح به جرم نبودن سقط جنینی که جهت نجات جان مادر انجام می شود مبین این واقعیت است که قانون مجازات اسلامی صرفاً انعطاف مختصری در خصوص سقط جنین نشان داده است و مقررات این قانون به علت عدم انطباق با نیازمندیهای جامعه و منافع و آزادی های مشروع و منطقی فرد و خانواده نیاز به بازنگری ریشه ای و اساسی دارد.

۱۲- مبانی آزادی سقط جنین قانونمند

لزوم آزادی سقط جنین قانونمند و آن هم در شرایط خاص (که بطور کلی در این مقاله فقط منظور، سقط جنینی است که در مراحل اولیه شکل گیری و قبل از حلول روح قرار دارد) مستظهر به دلائلی است که این دلائل و توجیهاات بنحو بارزی در حقوق عمومی و خصوصی و اصول کلی علم حقوق و فقه اسلامی ریشه های عمیق دارد. بررسی این مبانی خود مستلزم یک نوشته مستقل و مفصل است. مع الوصف در این مقاله که موضوع اصلی آن بررسی تاریخچه و سیر تحولی سقط جنین در کشور استرالیاست بنحو بسیار مختصر به دلائل و اصولی که سقط جنین در شرائط خاص را توجیه می کند اشاره می شود:

۱۲-۱: کنترل جمعیت و تامین اجتماعی

از منظر حقوق عمومی، لازم است دولت ها در برنامه ریزی های اقتصادی دراز مدت خود در راستای تامین شغل و مسکن مناسب برای همه آحاد مردم مقررات ویژه ای برای کنترل جمعیت وضع کنند که لازمه عملی آن قانونمند کردن سقط جنین است. با محدود بودن منابع ملی و درآمد های عمومی، کشورهایی در ارایه خدمات تامین اجتماعی به مردم خود موفق بوده اند که دارای جمعیت کنترل شده ای هستند. در بعض کشورها بواسطه فرهنگ حاکم بر مردم جمعیت دارای رشد منفی است و برای تامین نیروی کار این رشد منفی با جذب مهاجرانی که با هزینه و تلاش کشورهای جهان سوم متخصص و آماده کار شده اند جبران می شود. در این کشورها، دولت مشخصات کامل افراد و

خانواده ها را در اختیار دارد و اگر درصد اندکی از افراد آن کشور بدلائل مختلف نیازمند مساعدت دولت باشند این مساعدت براحتی به آنها ارایه می شود. در کشورهایی مانند استرالیا، کانادا، انگلستان، آمریکا و کشورهای اروپایی و بویژه کشورهای سوئد و نروژ، دولتها آمار دقیق افراد مسن، معلول، فاقد شغل، مادران دارای فرزند یتیم وغیره را در اختیار دارند و بدون وقفه خدمات قانونی مورد نیاز را به آنها ارایه می دهند بدون این که ارائه این خدمات امر خارق العاده ای تلقی شده یا دریافت کنندگان آن تحقیر شده و یا برای دریافت این خدمات پروسه های طولانی و وقت گیر را طی کنند. در این کشور ها، شناسایی افراد واجد شرایط و ارایه خدمات تامین اجتماعی به آنها است از مهم ترین وظایف دولت است.

بعنوان مثال در کشور هلند زنان فاقد شغلی که از شوهران خود طلاق می گیرند ضمن دریافت مبلغ قابل توجهی وجه نقد، از دولت مسکن مناسب دریافت می کنند. طبق بررسی های به عمل آمده که دولت هلند نیز تا حدودی از آن مطلع است زنان زیادی از بین مهاجران صرفا جهت استفاده از این مزایا و بطور صوری طلاق گرفته اند. ارائه این خدمات برای دولتی که حتی آمار دقیقی از جمعیت و اقشار مختلف خود ندارد قطعاً بعلت عدم تقید در ایجاد عدالت اجتماعی خود را اصولاً با برنامه های جدی کنترل جمعیت آشنا نکرده است امکان پذیر نمی باشد.

۲-۱۲: دفاع از آزادی های فردی

یکی از اهداف عالی حقوق و قانون اعم از حقوقی که منشاء آسمانی و وحی دارد و یا حقوقی که در راستای نیازمندیهای اجتماعی به صورت عرفی توسط ارگانهای قانونگذاری وضع می شوند حفظ آزادی های مشروع و اساسی افراد است. منابع وحی و کتابهای آسمانی و پیامبران عظام نیز مقوله آزادی بشر و خلق شدن وی به نحو آزاد را با تاکید و صراحت خاصی بیان داشته اند. مسئولیت سنگین اجتماعی والدین در تربیت فرزند و تامین نیازمندیهای مالی وی ایجاب می کند که والدین بتوانند آزادانه در خصوص زمان تولد فرزند خود تصمیم گیری کنند. منع والدین به گونه عموم و مادر بنحو خصوص از سقط جنین ناخواسته تحمیل وظایف بسیار سنگینی بر آنهاست که همین تحمیل در آینده و سرنوشت طفل بسیار موثر است. از طرفی این تحمیل با مبانی و اصول کلی حقوق در تعارض کامل است. دولت و اجتماع نباید از پیش بینی آینده اسف بار فرزندان بعد از طلاق و یا اطفال بی سرپرست و کشیده شدن این موجودهای معصوم به فقر و فساد به آسانی غافل بمانند. دسترسی آسان مردم به مددکاری و مشاوره های مجانی در خصوص بهداشت، درمان و مسایل خانواده و همچنین دسترسی

زنان به پزشک متخصص و وسایل مجهز و بهداشتی بیمارستانی در سقط جنین های ناخواسته از حقوق اساسی مردم است. تمهید این لوازم و آزادی قانونمند سقط جنین در بارداری های ناخواسته نه تنها به آزادی زوجین، تقویت تفاهم و استحکام بنیان خانواده کمک می کند بلکه از عسر و حرج و مشقت ناشی از بارداری ناخواسته زنان و مرگ و میر آنان در استفاده از سقط جنین توسط افراد غیر متخصص و وسایل ابتدایی و غیر بهداشتی جلوگیری می کند.

۳-۱۲: قواعد و دکترین های اساسی فقه (نفی حرج-لاضرر)

شکی نیست که حکم اولیه سقط جنین حرمت است فارق از این که روح در آن دمیده شده یا نشده باشد. با این وجود در مقررات شرعی مجازات یا میزان دیه جرم سقط جنین با سن جنین تغییر می کند و اگر جنین کامل و بعد از حلول روح عامدا سقط شود حسب مورد موجب دیه کامل یا قصاص نفس است. موضوع حایز اهمیت این است که اگر بقای جنین و یا عدم سقط آن موجب عسرت شدید والدین و یا خطر جانی مادر باشد ضمن این که عمومیت حکم حرمت سقط جنین بقوت خود باقی می ماند، در مورد خاص بواسطه وجود عسر و حرج حکم حرمت به جواز تبدیل می شود این حکم ثانویه که صرفاً در موارد خاص ساری و جاری است در فقه شیعه مبتنی بر ضرورت اجتماعی و عسر و حرج و در فقه عامه (اهل سنت) مبتنی بر قاعده استحسان است. به عبارت دیگر اگر اجرای یک حکم شرعی در مورد خاص با مقتضیات اجتماعی روز در تعارض بوده و یا موجب عسرت گردد صرفاً در آن مورد خاص حکم تغییر می یابد. جواز تبدیل حکم و جوب و حرمت یک موضوع به اباحه در مورد خاص مبتنی بر نص صریح قرآن کریم است. این کتاب آسمانی به عنوان مثال روزه گرفتن در ایام ماه مبارک رمضان را به عنوان یک حکم کلی واجب اعلام می فرماید ولی در موارد خاصی که اجرای حکم کلی موجب عسر و حرج است (مانند روزه مریض یا مسافر) حکم و جوب به اباحه و بلکه به حرمت تبدیل می شود.^{۲۲} قرآن کریم همچنین حکم کلی و جوب در گرفتن وضو برای اقامه نماز را در مورد خاصی که موجب عسرت است به اباحه تبدیل می فرماید. این کتاب علت تبدیل حکم در مورد خاص را نفی عسر و حرج در نظام حقوقی الهی معرفی می فرماید. تبدیل حکم در موارد عسر و حرج در دو مورد با صراحت بیشتری مورد تاکید قرآن کریم قرار گرفته است. یکی آیه ششم از سوره مبارکه مائده است که وجوب گرفتن وضو برای اقامه نماز را در صورت مضر بودن استفاده از آب یا عسرت نماز

^{۲۲} - ... کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم ... فمن کان منکم مریضاً او علی سفر فعده من ایام اخر. (بقره ۱۸۴).

گزار در گرفتن وضو بعلت مسافرت مرتفع و فلسفه آنرا صراحتاً نفی حرج بیان فرموده است. (.../اذ/ اقمتم الی الصلوه فاعسلوا وجوهکم و ایدیکم الی المرافق ... و ان کتمم مریض او علی سفر او ... فتمیموا صعیدا طیباً ... ما یرید الله لیجعل علیکم من حرج ...). همچنین قرآن کریم در آیه ۷۸ از سوره مبارکه حج با صراحت قاعده نفی حرج را بیان فرموده است: (و ما جعل علیکم فی الدین من حرج) که بر اساس آن هر حکم اولیه که اجرای آن موجب عسرت و حرج باشد صرفاً در آن مورد بخصوص با یک حکم ثانویه تبدیل می شود.

قاعده لاضرر و کلام رسول مکرم اسلام (لاضرر و لا ضرار فی الاسلام) قاعده دیگری است که به اعتقاد جمعی از فقهای عظام با استناد به آن می توان حکم موضوعی را که اجرای آن موجب عسرت و ضرر است در مورد خاص تبدیل نمود.

چگونه ممکن است که با وصف فوق باز هم اعتقاد داشت که حرمت سقط جنین در مواردی که بارداری ناخواسته بوده و موجب عسرت شدید مادر و بروز مشکلات عدیده فردی و اجتماعی می گردد به جواز و اباحه تبدیل نمی گردد؟!!

نتیجه این که سقط جنین پدیده ای اجتناب نا پذیر است که در سطح گسترده بین المللی مبتلا به زنان زیادی می باشد و بواسطه غیر قانونی بودن آن هر ساله زنان زیادی به علت سقط جنین پنهانی و استفاده از وسایل غیر بهداشتی به کام مرگ فرو می روند. این مقوله باعث شده است که در تعداد زیادی از کشورها مراجع قانونگذاری با وضع قوانین جدید سقط جنین را در شرایط خاص قانونمندان آزاد نمایند. در بعضی کشورها نیز که به علت غالب بودن فرهنگ کلیسا و مخالفت مطلق با سقط جنین امکان تغییر و تبدیل قوانین فراهم نبوده است ارگانهای ذریبط در اجرای قوانین موجود از خود انعطاف زیادی نشان داده و سقط جنین را با بهانه و توجیه نجات جان مادر آزادانه انجام می دهند.

در کشور اسلامی ایران نیز جا دارد که قوانین مربوط به سقط جنین بطور اساسی بازنگری شده و امکان دستیابی آسان به پزشک متخصص و امکانات بهداشتی بیمارستانی برای سقط جنین در بارداری های ناخواسته فراهم شود با تاکید به این نکته که سقط جنین یعنی سقط جنینی که کمتر از ۱۸ هفته عمر داشته و در آن روح حلول نکرده باشد. در مورد جنین کامل عمل سقط به شرطی باید مجاز باشد که عدم سقط آن موجب مرگ مادر بوده و با ترجیح جان مادر سعی شود که در صورت امکان جنین هم نجات یابد.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی